

Коротков Дмитро
*кандидат політичних наук, доцент,
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця
Харків, Україна*

ПОЛІТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Міжнародні відносини завжди зберігають в тій чи іншій мірі політичний характер. Всі явища, що пов'язані з боротьбою за завоювання, утримання і використання влади, є політичними. На думку американського дослідника Г. Мортентау «...міжнародна політика, подібно будь-якій іншій політиці, є боротьба за владу; якою б не була кінцева мета міжнародної політики, її безпосередньою метою завжди є влада» [3, с.77]. Міждержавний характер міжнародних відносин, що сам по собі передбачає їх політизацію, виражається в двох основних формах контактів: співробітництво і суперництво тією чи іншою мірою інтенсивності. При протилежності характеру цих форм взаємодій основою зовнішньополітичної діяльності держави завжди залишається захист її національних інтересів. Найбільш поширеними офіційними (дипломатичними) методами захисту цих інтересів є візити та переговори, дипломатичні конференції, наради та зустрічі, підготовка та укладення двох і багатосторонніх міжнародних договорів та інших дипломатичних документів, участь в роботі міжнародних організацій та їх органів, представництва держав за кордоном, освітлення у пресі позиції уряду з тих чи інших міжнародних питань тощо. Для інтеграції у світове співтовариство та ролі пасивного учасника (у зв'язку з відсутністю економічних та військових ресурсів) на світовій шахівниці – це звичайний набір інструментарію для держав.

Після розпаду СРСР та тимчасового встановлення однополярного світу на чолі з США з'явився час для переосмислення нової ситуації у міждержавних відносинах. Але, концепти на зразок «кінця історії» Ф. Фукуями з приводу всесвітньої перемоги ринку, демократії та технологічного прогресу, що веде до тотальної гомогенізації культурного розвитку світу, сьогодні вже не актуальні.

Світ стає багатополярним і, що найголовніше, конфліктуючим. Наддержави та великі держави для досягнення своєї мети та впливу у міжнародному просторі використовують приховані політичні технології. Необхідно зазначити, що головний елемент, який відрізняє «технологію» від «методів» – це опис саме кінцевого результату. Політичні технології в контексті глобальної інформаційно-комунікативної інфраструктури ефективні для використання і в сфері міжнародних відносин.

На думку харківського політолога І. Поліщука, політичні технології – це інтелектуально спроектовані комплексні алгоритми політичних дій (політичних заходів, акцій, кампаній), які спрямовані на системне підвищення ефективності функціонування політичних суб'єктів з приводу виборення та утримання державної влади [4, с.716]. Можна вважати такий підхід універсальним та інструментальним. Але, якщо це визначення перекласти на проекцію зовнішньополітичної діяльності держави, то ці алгоритми політичних дій держави або об'єднання держав, що спрямовані саме на зміцнення свого впливу на міжнародній арені з метою захисту своїх національних інтересів.

У ХХІ ст. в процесі переходу до багатополярності і від моноцентричності до поліцентричності проявляються нові характеристики міждержавних відносин глобального світу: підвищення динаміки світових політичних процесів; реконфігурація, фрагментація, ієрархічність, зміна архітектури глобального світу; формування нових геополітичних осей і загострення суперництва центрів сили, які знову формуються. Якщо в найближче десятиліття США будуть змушені зосередити увагу, економічні, військові та дипломатичні ресурси, з одного боку, на протистоянні з Росією і Китаєм, а з іншого – на стримуванні радикального ісламу, то це забезпечить можливість ряду держав, які накопичили достатньо сил, претендувати на статус центру сили глобального світу. Великі держави в інших регіонах безсумнівно використовують будь-яку можливість, щоб реалізувати власні стратегічні цілі, в тому числі досягнення контролю над стратегічно важливим для них геополітичним простором. Реалізація стратегічних цілей відбувається і за допомогою політичних технологій.

Необхідно підкреслити, що використовувати активно політичні технології в міжнародних відносинах можуть тільки ті країни, які мають стан суб'єктності та економічні, інформаційні та фінансові ресурси. Сучасний геополітичний світовий простір з «гарячими» та латентними конфліктами поступово модифікується в систему «змагання» регіональних об'єднань, кожне з яких очолює регіональна держава (США, ЄС, Китай, Росія, Індія, Іран, Бразилія та ін.)

Сьогодні Сполучені Штати зосереджують в собі відразу політичне, військове, фінансове, валютне, економічне, технологічне, ідеологічне і навіть культурне лідерство. Тим часом в світі немає жодної країни і навіть групи держав, які змогли б з'єднати в собі кілька аспектів лідерства. Крім того, ні Китай, ні Індія, ні хто-небудь ще не зможе звалити на себе настільки важкий тягар ні за економічними можливостями, ні з політичних ризиків [2, с.73]. США, з численними центрами стратегічних досліджень, дослідницькими інститутами та «фабриками думки» (Think Tanks) є лідером в розробці політичних глобальних технологій (як жорстких, так і м'яких).

Процеси в міжнародних відносинах в їх політичному аспекті в силу динаміки протікання глобалізаційних процесів будуть характеризуватися зміною ієрархічних статусів глобальних акторів і нестійкістю ієрархічної піраміди в цілому. Колишні центри сили і полюса глобального світу будуть поступатися новим, що більш динамічно розвиваються і що мають очевидні конкурентні переваги над претендентами. Еволюція міжнародних відносин і глобальної політичної системи буде характеризуватися все більшим ступенем нестійкості і непередбачуваності, яка може тільки наростати в міру формування багатополлярної поліцентричної системи глобального світу. У цій системі будуть відсутні загальні «правила гри», принципи і норми поведінки глобальних акторів, а також інститути та організації, які могли б ефективно регулювати і контролювати взаємодію різних полюсів і центрів сили глобального світу. Це сприятливий ґрунт для використання різноманітних глобальних, регіональних політичних технологій в міжнародних відносинах.

На нашу думку, починаючи з середини ХХ ст. відбувалася боротьба політичних технологій в міжнародних відносинах спочатку між двома ідеологічними блоками держав на чолі США і СРСР. З розпадом СРСР відбувалася боротьба політичних технологій демократичних країн (як приклад, концепція «м'якої» сили Дж. Ная) і решти світу. Зараз ми спостерігаємо тенденцію – затребуваність і конкурентоспроможність авторитарних держав. В процесі всесвітніх економічних криз ряд держав, політичну систему яких прийнято називати авторитарною, продемонстрували свою економічну і політичну ефективність і показали себе гідними конкурентами європейських демократичних держав. У ХХІ ст. розгортається своєрідне змагання між традиційними демократичними державами, які розвивалися в рамках ліберально-демократичної моделі, і країнами, чий режим прийнято називати авторитарними. Сьогодні після низки глобальних фінансово-економічних криз ці останні демонструють свою економічну і політичну ефективність і є гідними конкурентами демократичних держав з ліберальною економікою. Починаючи з 2017 року в політологічному дискурсі з'явилася нова парадигма політичної технології авторитарних країн - sharp power («різка», «гостра сила»). Авторами цього поняття є К. Уокер і Д. Людвіг (США). [5]

Цифрові платформи і технології, розроблені такими репресивними режимами, як в Росії і Китаї, готові поширитися в демократичних країнах. Новий складний виклик кидає країнам ЄС, Сполученим Штатам та іншим демократичним державам поширення нових платформ, що спочатку з'явилися в авторитарних системах. Так, хоча користується всесвітньою популярністю додаток TikTok відомо переважно розповсюджуваними користувачами розважальними відео, є повідомлення, згідно з яким знаходиться в Пекіні головна компанія націлена організувати спілкування на платформі відповідно до педантичності Комуністичної партії Китаю. Ще більше занепокоєння викликає додаток Wechat, яке стає все більш популярним за межами Китаю. Воно ще більш відкрито піддає цензурі політичні висловлювання, поширює неправдиву інформацію і позбавляє її обов'язкової прозорості) [1].

«Гостра сила» – нова сучасна форма політичної технології в основі якої використання засобів маніпулювання громадською думкою в інших країнах і спрямована на підрив їх політичних систем. Боротьба політичних технологій в міжнародних відносинах може призвести до того, що вони будуть намагатися вплинути не тільки на споживчі звички і сприйняття окремої людини, але і на поведінку і нормативні основи суспільно-цивільних інститутів, національних держав і міжнародних організацій. Політичні технології в контексті глобальної інформаційно-комунікативної інфраструктури – це реальність у вигляді від маніпуляції дебатами в найважливіших соціальних мережах і комп'ютерній пропаганди до цифрових технологій цензури, що обмежують доступ до джерел інформації. Канали ЗМІ та Інтернет ресурси виступають в ролі ідеологічних та інформаційних провідників, а також є «полем інформаційного бою політичних технологій». При цьому основні сили протидіючих сил фокусуються на формуванні потрібних форм свідомості і сприйняття дійсності громадськістю протилежної сторони.

Список використаних джерел:

1. Авторитарный диктат и его цифровая повестка. URL: <https://glavnoe.ua/news/n357017576-avtoritarnyj-diktat-i-ego-cifrovaja-povestka> [Дата звернення 3 березня 2020].
2. Гринин Л. Е. Глобализация тасует мировую колоду (Куда сдвигается глобальный экономико-политический баланс). Век глобализации. 2013. № 2, С. 63–78.
3. Моргентхау Г. Политические отношения между нациями: борьба за власть и мир. Теория международных отношений: Хрестоматия. М.: Гардарики, 200, С. 72-88
4. Поліщук І. О. Технології політичні. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. М. П. Требіна. Х.: Право, 2015, С. 715–717.
5. «Різка сила» – нова тактика Китаю і Росії у інформаційному просторі. URL: <https://matrix-info.com/rizka-syla-nova-taktyka-kytayu-i-rosiyi-u-informatsijnomu-prostori/> [Дата звернення 3 березня 2020].